

УДК 316.74 (575)

Аманмурадов Нурберди,
кандидат політичних наук,
Посол Туркменістану в Україні,
докторант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСІВ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ У ТУРКМЕНІСТАНІ

Мета дослідження полягає у висвітленні аксіологічних аспектів процесів культуротворення у Туркменістані. **Методи дослідження.** Основою вибору методів дослідження постали засади системності та комплексного підходу. У роботі використано метод аналізу і синтезу, що дозволило простежити у часовому вимірі розвиток ціннісних засад культуротворення у Туркменістані та розвиток сучасної культури. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше актуалізовано проблему ціннісного визначення процесів становлення та розвитку сучасної культури Туркменістану у єдності та взаємодії різносторонньої динаміки культуротворення. **Висновки.** Цінності, сформовані на основі традиційної культури, надають того чи іншого забарвлення всій особистісній діяльності та, що надзвичайно важливо, наскільки трансформувались, пройшовши крізь призму життєвого досвіду, будуть передані наступним поколінням. Нерозривний зв'язок часів і поколінь можливий лише завдяки константі культурних традицій, які збереглися і викликають до відродження справжню духовність, що існувала в культурі завжди. Традиційне та інноваційне прийнято вважати двома сторонами існування культури. З одного боку, саме в традиціях різноманітні елементи культурної спадщини – цінності, норми, звичаї, ідеї, міфи, обряди, фольклор – зберігаються і передаються від одного покоління до іншого. З іншого – жодні культурні інновації не виникнуть, якщо вони не знайдуть опору в традиційних ціннісних орієнтаціях. Новацією може вважатися тільки те, що реально освоєно в культурі, призводить до зміни складових елементів людської діяльності. У процесі культурних змін народжуються, фіксуються і поширюються різні елементи культурного досвіду. Значення, вплив і ступінь поширення цих елементів залежить багато в чому від джерела їх виникнення.

Ключові слова: культура, цінності, ціннісні орієнтири, культуротворчі процеси, культурний фрактал, культурна спадщина.

Аманмурадов Нурберды, кандидат политических наук, Посол Туркменистана в Украине, докторант Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Аксиологические аспекты процессов культуротворения в Туркменистане

Цель исследования заключается в освещении аксиологических аспектов процессов культуротворения в Туркменистане. **Методы исследования.** Основой выбора методов исследования появились основы системности и комплексного подхода. В работе использован метод анализа и синтеза, что позволило проследить во временном измерении развитие ценностных основ культуротворения в Туркменистане и развитие современной культуры. **Научная новизна** заключается в том, что впервые актуализирован проблему ценностного определения процессов становления и развития современной культуры Туркменистана в единстве и взаимодействии разносторонней динамики культуротворения. **Выводы.** Ценности, сформированные на основе традиционной культуры, оказывают того или иного окраски всей личностной деятельности и, что очень важно, насколько трансформировались, пройдя сквозь призму жизненного опыта, будут переданы следующим поколениям. Неразрывную связь времен и поколений возможен только благодаря константе культурных традиций, которые

сохранились и вызывают к возрождению настоящую духовность, существовавшей в культуре всегда. Традиционное и инновационное принято считать двумя сторонами существования культуры. С одной стороны, именно в традициях различные элементы культурного наследия - ценности, нормы, обычаи, идеи, мифы, обряды, фольклор – сохраняются и передаются от одного поколения к другому. С другой - никакие культурные инновации не возникнут, если они не найдут опоры в традиционных ценностных ориентациях. Новацією можеє считатись тільки то, що реально освоєно в культурі, приводить до зміненню складових елементів людської діяльності. В процесі культурних змін рождаються, фіксуються і розповсюджуються різні елементи культурного досвіду. Значення, вплив і ступінь розповсюдження цих елементів залежить в багатьох від джерела їх виникнення.

Ключевые слова: культура, ценности, ценностные ориентиры, культуротворческие процессы, культурный фрактал, культурное наследие.

Amanmuradov Nurberdy, Candidate of Political Science, Ambassador of Turkmenistan in Ukraine, Doctoral student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Axiological aspects of processes of cultivation in Turkmenistan

The purpose of the article is to highlight the axiological aspects of the processes of cultivation in Turkmenistan. ***Methodology.*** The basis of the choice of research methods were the foundations of systemic and integrated approach. The method of analysis and synthesis used in work, which allowed to trace the development of valuable principles of cultural growth in Turkmenistan and the development of modern culture in a time perspective. ***The scientific novelty*** is that for the first time the problem of value determination of the processes of formation and development of the modern culture of Turkmenistan in the unity and interaction of the versatile dynamics of cultural evolution has been actualized. ***Conclusions.*** Values are formed by traditional culture, have a particular color of all the personal business, and that is extremely important, as transformed by going through the prism of experience, will be transferred to future generations. The inextricable connection of time and generations is possible only due to the constant cultural traditions that have been preserved and cause the revival of true spirituality that has always existed in culture. Traditional and innovative is considered to be two sides of the existence of culture. On the one hand, it is in traditions that various elements of the cultural heritage – values, norms, customs, ideas, myths, ceremonies, folklore – are preserved and transmitted from one generation to another. On the other hand, no cultural innovation will occur if they do not find support in traditional value orientations. Innovation can be considered only what is mastered in culture, leads to a change in the constituent elements of human activity. In the process of cultural change, various aspects of cultural experience are born, fixed and disseminated. The significance, influence, and degree of distribution of these elements depends mainly on the source of their occurrence.

Key words: culture, values, values orienteering, culture-making processes, cultural fractal, cultural heritage.

Актуальність теми дослідження. Оскільки простір культури включає в себе матеріально-практичні, духовні, повсякденні сфери, що містять смислове ціннісно-оціночне ставлення, то можна констатувати, що культура, по суті, є системою об'єктивних і суб'єктивних цінностей. Виклад бачення культури на основі аксіологічного підходу дозволяє досліджувати історичне минуле і сьогодення з точки зору домінуючих систем оцінок і цінностей в аспекті розуміння і пояснення аксіологічного контексту культури, її часових та просторових характеристик. Ціннісне ставлення до світу реалізується в діалогічних, образних, текстових, музичних, лінгвістичних, нормативних структурах. Всі вони знаходять свій прояв в конкретний час культури, тривають, актуалізуються в певному часо-просторі. Їхня затребуваність обумовлена самим змістом духовно-практичної діяльності людини і

суспільства. Життєвість культурних форм (структур), їх трансляція пов'язані зі стійкістю або нівелюванням ціннісних смислів і відповідних оціночних відносин.

Культура як універсум формує і наповнює соціокультурний простір індивіда і суспільства ієрархією ціннісних смислів. Особистість і соціум створюють (або забувають), транслюють чи консервують вічні, секулярні, естетичні (творчі та художні), практичні (виробничо-господарські, повсякденні), релігійні та інші цінності. Дослідження культури та процесів культуротворення з точки зору ціннісного аспекту дозволяє виявити, що цінність і є тією інтегруючою структурою, вивчення якого дає можливість визначити специфіку культури як цілого, описувати не сукупність артефактів, створених в тій чи іншій сфері людської діяльності, а цілісну структуру окремо взятого культурно-історичного типу або культури в цілому.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок в теорію цінностей та дослідження культури з точки зору ціннісного підходу внесли М. Шелер і Н. Гартман, Д. фон Гільдебранд, Р. Пері, П.Ріккерт. Серед сучасних українських дослідників, з роботами яких пов'язаний розвиток аксіології, слід відзначити В. Андрущенко, А. Бичко, І. Бичко, С. Кримського, А. Лоя, В. Ляха, В. Малахова, С. Пролєєва, М. Поповича, В. Табачковського. Серед дослідників ближнього зарубіжжя - В.Соловйов, Б. Вишеславцев, М. Каган, В. Тугаринов, Г.Вижлецов та ін.

Мета дослідження полягає у висвітленні аксіологічних аспектів процесів культуротворення у Туркменістані.

Виклад основного матеріалу. Кожна національна культура як окремий універсум, що визначається етнокультурним кодом, є своєю ціннісною структурою, де кожне явище має свою аксіологічну модель, і всі ці моделі інтегровані в рамках єдиної системи. Ціннісні моделі є ієрархічними: в центрі цієї ієрархії лежать найважливіші цінності, що визначають зміст людського буття; на периферії - цінності, що визначають різні сторони людини, суспільства, природи і культури [3, 21].

Як відзначає М. Каган, аксіосфера являє собою не просту сукупність, сусідство, тих чи інших цінностей, які незрозуміло чому утворилися, а їх цілокупність, що закономірно склалася в історії культури в систему конкретних форм ціннісного ставлення людини до світу. Тому саме системний підхід завжди вимагає застосування критерію необхідності і достатності для з'ясування того, які саме види цінності і чому саме вони утворюють аксіосферу культури [5, 54].

Система цінностей є важливим системоутворюючим фактором культури, займаючи панівне становище в сфері моралі і права, мистецтва і релігії, політичного і культурного життя. За її змістом можна судити про суспільство в цілому. освоєння системи цінностей, вироблення аксіологічного ставлення до реальності має принципове значення для соціалізації особистості, для формування її світогляду, ціннісних відносин і орієнтації.

У суспільному пізнанні цінності виступають семантичними кодами культури і життєдіяльності, дешифрування яких дозволяє не тільки описати історичні явища в

певній площині, але й зрозуміти їх внутрішній сенс в перспективі подальшого розвитку [1, 69].

Соціокультурні процеси у сфері культури Туркменістану визначають правові, економічні, соціальні та організаційні основи державної політики спрямованої на інституційне забезпечення конституційних прав громадян на участь у культурному процесі та доступ до культурного надбання, створення, відродження, збереження, розвиток, використання та розповсюдження культурних цінностей.

Герменевтика процесу культуротворення, збереження та відродження культури народу Туркменістану базується на дослідженні світоглядно-філософських парадигм відображених у термінах і поняттях, як фракталах загального. Головним фрактальним елементом у системі теоретичних координат є розуміння культури, яке визначається як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених і створюваних людством і спрямованих на гармонійний розвиток особистості, виховання патріотизму, формування високих моральних і духовно-моральних якостей, задоволення естетичних потреб і інтересів громадян Туркменістану. У свою чергу культурними цінностями виступають моральні і естетичні ідеали, норми і зразки поведінки, мови, діалекти і говори, національні та етнічні традиції та звичаї, історичні топоніми, фольклор, прикладні народні ремесла, твори літератури і мистецтва, результати і методи наукових досліджень діяльності в галузі культури (духовні цінності), а також мають історико-культурну значимість будівлі, споруди, предмети і технології, унікальні в історико-культурному відношенні території та об'єкти (матеріальні цінності). Похідною фрактальною часткою є мистецтво відтворення дійсності в художніх образах за допомогою таких різновидів людської діяльності, як література, живопис, графіка, скульптура, дизайн, архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, музика, пісня, танець, театр, цирк, кіно, телебачення та інші, результати якого є внеском у розвиток культури.

Одночасне існування в аксіосфері традиційних і сучасних видів цінностей є закономірним, тому що новаторство і традиції - дві взаємопов'язані сторони розвитку культури, що характеризують наявність в ній як стійких, так і суперечливих моментів [6, 84].

З поняттям культури тісно пов'язане поняття культурної спадщини та національного культурного надбання. Культурну спадщину туркменського народу інституційно визначено як культурні цінності, які створені в минулому і які представляють цінність з естетичного, соціально-культурної, історичної, археологічної, архітектурної та інших точок зору, значимі для збереження і розвитку національно-культурної самобутності туркменського народу. Найвищим соціальним визнанням є національне культурне надбання Туркменістану - культурні цінності, що мають особливе значення для історії і культури країни, що належать виключно Туркменістану без права їх передачі іншим державам. У зв'язку з цим у Туркменістані створено Державний реєстр об'єктів національного культурного надбання Туркменістану та встановлено особливий режим об'єктів національного культурного надбання – систему правових, організаційних заходів,

яких вживає держава задля збереження, утримання, відновлення, охорони і використання об'єктів національного культурного надбання.

Систему соціокультурних взаємодій завершує розкриття сутності діяльності в галузі культури, яка визначається як діяльність державних органів, організацій культури і фізичних осіб по створенню, відродженню, збереженню, розвитку, поширенню і використанню культурних цінностей, а також залученню до них громадян. Таку діяльність виконує працівник культури, що професійно займається створенням, збереженням, розвитком, поширенням, використанням культурних цінностей, а також залученням до них громадян. Вид діяльності пов'язаний із створенням культурних цінностей та, або їх інтерпретацією віднесено до поняття творча діяльність, якою займається людина професійно або ініціативно на власному відчутті творчого потенціалу.

Культурна діяльність здійснюється у сфері збереження, відродження, використання, популяризації та державної охорони об'єктів культурної спадщини туркменського народу, у сфері художньої літератури, театрального, музичного, образотворчого та циркового мистецтва, архітектури і дизайну, фотомистецтва, аудіовізуального мистецтва, у сфері телебачення, кіно, радіо і інших засобах в частині створення і поширення культурних цінностей, народної художньої творчості, фольклору, клубної діяльності, народних художніх промислах і ремеслах, збереження, вивчення і представлення музейних предметів і музейних колекцій, книжкових пам'яток, бібліотечних фондів, архівних документів, виробництва матеріалів, устаткування та інших засобів, необхідних для збереження, створення, поширення і освоєння культурних цінностей, у сфері естетичного виховання, художньої і музичної освіти, педагогічної діяльності, наукових досліджень і міжнародних культурних зв'язків та обмінів.

Отже, до структури системи теоретичних основ соціокультурних взаємодій в культурній сфері Туркменістану є розуміння культури, яке визначається як сукупність матеріальних і духовних цінностей і їх соціалізація, культурні цінності, як моральні і естетичні ідеали та способи їх презентації, мистецтво та культурна спадщина і національне культурне надбання. Теоретичні основи інституціалізуються посередництвом діяльності державних органів, організацій культури і працівників культури, а також творчих працівників у сферах яких зберігаються, створюються, поширюються і освоюються культурні цінності.

Характер соціокультурної взаємодії в галузі культури у Туркменістані визначається як патерналістський. Функціонування системи соціокультурної взаємодії базується на державній підтримці культури, забезпеченні і захисту прав громадян на здійснення діяльності в галузі культури і участі у культурному житті. Культурна політика базується на принципах відродження і розвитку національної культури Туркменістану, загальнодоступності культурних цінностей і всіх видів послуг в галузі культури, свободи творчої діяльності громадян як на професійній, так і на аматорській основі відповідно до їх інтересів і здібностей, рівності прав і можливостей громадян у створенні, відродженні, збереженні, розвитку, поширенні і використанні культурних цінностей, духовно-морального виховання особистості за допомогою використання культурних цінностей, охорони національної історико-

культурної спадщини, залученні молоді до духовно-моральних цінностей національної та світової культури через систему освіти, розвитку культурних зв'язків зі співвітчизниками, які проживають за кордоном, для збереження цілісності і взаємозбагачення національної культури Туркменістану, сприяння розвитку міжнародних зв'язків в області культури, сприяння організаціям культури у формуванні сприятливого середовища для їх функціонування в ринкових умовах.

Важливим для студіювання відносин, що визначають соціокультурний простір у системі координат «держава – громадянин» є дослідження інституційного забезпечення процесів, які характеризують соціокультурної взаємодії. У Туркменістані держава гарантує громадянам незалежно від національності, раси, статі, походження, майнового і посадового становища, місця проживання, мови, ставлення до релігії, політичних переконань, партійної приналежності або відсутності приналежності до будь-якої партії право на участь у культурній діяльності, користування організаціями культури, доступ до культурних цінностей, що знаходяться в державних організаціях культури.

Держава гарантує громадянам право на всі види творчої діяльності відповідно до їх інтересів і здібностей, на вільний вибір моральних, естетичних та інших цінностей, захист своєї культурної самобутності, створює умови громадянам для реалізації їх права на освіту в галузі культури, надає право створювати підприємства, установи та організації з виробництва, тиражування, збереження, розповсюдження культурних цінностей.

Держава гарантує право на збереження і розвиток національно-культурної самобутності інших народів, які проживають на території Туркменістану, забезпечує правовий захист громадян від незаконного втручання в їх творчу діяльність, сприяє пропаганді культурної спадщини народу Туркменістану засобами масової інформації та організаціями культури.

При цьому громадяни отримують право створювати асоціації, творчі спілки та інші об'єднання в галузі культури, що діють на громадських засадах, займатися творчою діяльністю, вивозити за межі країни культурні цінності з метою експонування, для здійснення реставраційних робіт і наукових досліджень, в інших необхідних випадках, а також в цілях продажу.

Висновки. Цінності, сформовані на основі традиційної культури, надають того чи іншого забарвлення всій особистісній діяльності та, що надзвичайно важливо, наскільки трансформувались, пройшовши крізь призму життєвого досвіду, будуть передані наступним поколінням. Нерозривний зв'язок часів і поколінь можливий лише завдяки константі культурних традицій, які збереглися і викликають до відродження справжню духовність, що існувала в культурі завжди. Традиційне та інноваційне прийнято вважати двома сторонами існування культури. З одного боку, саме в традиціях різноманітні елементи культурної спадщини - цінності, норми, звичаї, ідеї, міфи, обряди, фольклор - зберігаються і передаються від одного покоління до іншого. З іншого - жодні культурні інновації не виникнуть, якщо вони не знайдуть опору в традиційних ціннісних орієнтаціях. Новацією може вважатися тільки те, що реально освоєно в культурі, призводить до зміни складових елементів людської діяльності. У процесі культурних змін народжуються, фіксуються і

поширюються різні елементи культурного досвіду. Значення, вплив і ступінь поширення цих елементів залежить багато в чому від джерела їх виникнення.

Література

1. Баева Л.В. Ценности изменяющегося мира: Экзистенциальная аксиология истории: моногр. Астрахань, 2004. 275 с.
2. Богатырева Е. Н. Время культуры в контексте ценностно-оценочного отношения человека к миру. *Известия Саратовского ун-та. Нов. серия. Сер. Философия. Психология. Педагогика.* 2013. Т. 13. Вып. 4. С.13-17.
3. Докучаев И.И. Ценность и экзистенция. Основоположения исторической аксиологии культуры. С-Пб: Наука, 2009. 595 с.
4. Емченко Е. П. Ценностная трансформация повседневности в контексте медиареальности. *Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств.* 2016. № 1 (45). С. 102–109.
5. Каган М.С. Философская теория ценности. СПб: Петербург, 1997. 295 с.
6. Котлярова В.В. Традиционные ценности в современной культуре. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2010. № 1 (5). С. 84-86.

References

1. Baeva, L.V. (2004). Values of a Changing World: Existential Axiology of History. Astrakhan [in Russian].
2. Bogatyreva, E. N. (2013). The time of culture in the context of the value-assessment relation of man to the world. *Izvestija Saratovskogo un-ta. Nov. serija. Ser. Filosofija. Psihologija. Pedagogika*, vol.13 (4), 13-17 [in Russian].
3. Dokuchaev, I.I. (2009). Value and Existence. Fundamentals of the historical axiology of culture. S-Pb: Nauka [in Russian].
4. Emchenko, E.P. (2016). Value transformation of everyday life in the context of media realism. *Vestnik Cheljabinskoy gosudarstvennoj akademii kul'tury i iskusstv*, 1 (45), 102-109 [in Russian].
5. Kagan, M.S. (1997). Philosophical theory of value. SPb: Peterburg [in Russian].
6. Kotlyarova, V.V. (2010). Traditional values in modern culture. *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki.* Tambov: Gramota, 1 (5), 84-86 [in Russian].